

## KVINNLIG HEMSLÖJD I TORSBY, LYCKE OCH HARESTADS SOCKNAR I BOHUSLÄN.<sup>1</sup>

Av

SELMA JOHANSSON.

Den kvinnliga slöjden bedrevs i äldre tid liksom den manliga yrkesmässigt. Så långt tillbaka som de gamla kunna minnas och intill våra dagar har det funnits vissa kvinnor, ibland också hela familjer, som haft vävning, spetssömnad, spinning eller »binnning» (stickning) till sitt »levebröd» (förmämsta inkomst). Ofta »lejdes» dessa yrkeskvinnor till storbondens hem för att lära upp och hjälpa hans döttrar vid iordningställandet av »hemgeften» (utstyrseln).

Som skickliga konstväverskor nämna de gamla särskilt Mart i Dotorp, Torsby sn, född på Sjö i Harestads sn och verkande i Dotorp tiden omkr. 1815—30. Hon vävde »storevävekle» (krabbasnår), »spröddetäcke» (upphämta) och »akklestäcke». Hennes akklestäcke karakteriserades av en mångfald, ända till ett tiotal, olika mönster.

Mart i Dotorp berömmes också för sina husliga kunskaper. Hon var »mor i huset» (värdinna) på alla gillen däromkring. Ingen kunde laga så god och fin mat som hon, och hon var även kunnig i sjukvård. Klädeshandlare Johansson i Göteborg, som var född i Dotorp yttrade efter ett besök i sin födelsebygd: »De va en tur för hele Dotorp, atte Per feck (blev gift med) Mart.» En annan yttrade: »Mart i Dotorp va en greträ (en som »grejar» eller reder ut saker) för hele byn.»

I Nereby fanns en kvinna, som vävde »storvävekle», upphämta, och »storrosette bänkepuder» (bänkdynor i röllakan). Sjö och Nereby

<sup>1</sup> Dessa anteckningar om den kvinnliga hemslöjden i äldre tid i Torsby pastorat, Inlands södra hd, Bohuslän, äro utförda år 1926 av fröken Selma Johansson, Holtsunga, Harestad. Upptecknarinnan är själv bonddotter; hon har deltagit i Västsv. Folkminnesfören:s insamlingsarbete, bl. a. som stipendiat i Bohuslän.

äro båda grannbyar till kaptensbostället Kroken i Harestads sn, där det alltid har bott ståndspersoner.

Maria i Bremnäs i Lycke sn, gift med Olle i Sjöhåla, vävde »finskeväv», hon gick omkring och vävde i gårdarna. Hennes son har berättat för mig att hon var på Mariebergs herrgård vid Kungälv och vävde åt patron Wennerholm. Här såg hon också den bekante göteborgsköpmannen John Hall, som då var »åsekommen» och gick klädd i slitna »herrekläder». Av gammal vana kom han emellertid ofta till Marieberg. I Marias hem i Bremnäs hade de till för några år sedan ett finsketäcke med kameler på. Maria var född omkring 1815 eller 1820.

Bland spetssömmerskor nämnas: Dösa, Rammesa, Anna Helena Dorothea Allstrin och Anna Kattarina på Glöskärs myr.

Dösa var troligtvis hustru till en soldat som hette Dös. Hon flätade fransar och uppvecklarninnan har själv i sin ägo en sådan, flätad av henne.

Rammesa var hustru till soldaten Ram i Ranneberg i Torsby. Rammesa klädde brudar och »bonade bröllopsstuga». Hon sydde också fruntimmershättor och mösslin samt brudgumsskjortor och spetsar. Vem Rammesa egentligen var och varifrån hon fått sina kunskaper vet ingen, men alla gamla, som kände henne säga att hon var finare än folk i allmänhet. Hon talade på ett helt annat sätt och när någon var riktigt artig, sades det: »Har du sett Rammesa nyss?» Tobias Helena berättar: Rammesa gick ofta till Lycke kyrka och storbönderna på Ryr bjödo ofta in henne, och det gjorde de inte för vilken »knektekärring» som helst. Rammesas äktenskap var barnlöst men hon hade en fosterdotter, som blev gift med en bondpojke. De köpte en bland de största gårdarna i socknen och deras son, kommunalordföranden i Torsby äger många silverskedar och gammalt äkta porslin, som tillhört hans moder och möjligen hennes fostermoder.

Rammesa var en tid ensam om att kläda brudar och bona bröllopsstugan samt »sy bruretyg». Sedan fick hon en medtävlarska i länsmansdottern Anna Helena Dorothea Allstrin, gift med landtingsmannen och storbonden Lars i Staby. Hon hade också fått

en fin uppfostran och hennes far umgicks med Kungälv och Marstrands »förmästa handlare» samt med prästerna i pastoratet. Många historier leva ännu om det glada liv som länsman Allstrin och komminister »Ostbeck» i Harestad (son eller sonson till Linnés lärjunge Osbeck) förde. Hon beskrives som ovanligt vacker och förmä i sin ungdom, men sedan hon gifte sig blev hon vansinnig och förblev så hela sitt liv. Hon yttrade en gång: »Olycklig kärlek i förening med ärftligt vansinne har gjort mitt hem till den förhatligaste plats på jorden.» Detta yttrande, så vitt skilt från allmogens tanke- och talesätt, blev ett ordstäv efter Helena i Staby.

Helena i Staby sade: »Bruden ska sy sitt bruretyg själv», och då blev seden den att »varje flicka som det var något med» (som var kunnig och mån om sin heder), började vid ganska unga år att arbeta på sin hemgift. Helena i Staby, som hatade sitt eget hem, gick omkring i gårdarna och lärde döttrarna sy hålsöm; hon kunde vara borta tre veckor utan att de i hemmet visste var hon var. När det lyste för något par, gick Helena i Staby dit där bröllopet skulle vara, och hjälpte bruden att sy och rusta till.

Det sades allmänt: »Rammesa får allri nåck föa mä seg hem, å Helena i Staby blir en allri å mä.»

Innan Helena i Staby sydde bruretyg, hette det: »Så många stick som brura syr på bråggommeskjorta, så många tårar får hu fälla i geftet.»

Tobias Helena berättar:

Johanna i Gada, vanligen kallad Holma (Hölma) var kristnad till Johanna, född på Holm och bodde på Holtsunga bygata. Holma och Tobias Helena voro grannar. Båda vävde »för främmat» (yrkesmässig vävnad), mest husbehovsvävnad: fyrasolvstäcke, akklestäcke, klänningstyg m. m. Men folk ville hellre ha Tobias Helena att utföra deras vävnad, hon gjorde ett bättre arbete. Detta förtröt Holma. Hon fick Sabinna i Havens (hage = trädgård eller beteshage) änger att komma till Gada och lära henne att väva sexsolvstücken ett slags solvad upphämta). Ingen visste av, att Sabinna varit hos Holma förrän Holma hade väven i gång. Då gick Tobias Helena in och skulle se på väven som Holma hade i kammaren, men när

Helena kom in »lämdade» (stängde) Holma dörren, så Helena fick ingenting se. Dagen efter stod Tobias Helena upp med ens det dagades, och gick till Holmas kammarfönster och »glötte» in, och då fick hon se att det var av »Sabinnas väv i Havens änger».

En dag kom Sanders Anna på Hallera till Tobias Helena och ville ha vävt täcken. Hon hade »spönt» (spunnit) garn och låtit färga, nu skulle hon ha vävt ett täcke till vart av barnen. Då sa Tobias Helena: »Gå du till Sabinna i Havens änger å be henne, atte hon kommer till ert och sätter upp ett sexsolvetäcke.» Helena hade nämligen bett Sabinna komma och lära sig sexsolvs, men Holma hade bett Sabinna att hon inte skulle lära Helena. »Je ska la veva ner täcket», sa Helena, »barre du får Sabinna te solvat.»

Dagen därpå tog Sanders Anna på Hallera en korg fisk med sig och rodde till Glöskärs strand och gick till Sabinna i Havens änger och bad henne komma dit och solva till ett sexsolvstäcke. Sabinna bjöd på mat och kaffe och det bestämdes att nästa måndag skulle Sabinna komma till Hallera. Sabinna kom till Hallera och solvade och satte i gång väven. På kvällen när Sabinna rodde hem lät Sanders Anna sin lilla pojke gå till Helena och varsko. Helena vävde ner täcket och tog garnet till de andra täckena med sig hem och satte upp. Holma blev så arg så hon hälsa inte på Tobias Helena på tre veckor.

Cecilia på Ryr i Lycke kom till Bräcke och ville veta vägen till »binnarns i Stenliden». Hon skulle ha bundet en tröja. Helena var liten då och fick visa vägen. När de kommo fram till binnarns så var där inget bislag eller förstuga, utan genom dörren kom man direkt in i rummet. Det var en ryggåsstuga och vid östra väggen stod sängen, inte sådana sängar som de nu ha, som kan slås ihop, utan en fyrkantig bing. Vid väggen åt vänster stodo två soffor, i den främre lågo två pojkar och band, och gubben låg i sängen och band. Han sade: »Dä ä inte åtte sygdum, som ja legger, uda dä ä för en tar mindre plas å så håller en seg varm.» På väggen åt väster var också ett litet fönster, så pass stort att en kunde titta ut. På gaveln åt norr var ett större med fyra rutor och grönt glas. Framför fönstret stod slagbordet och vid det sutto två töser och

band, över fönstret var en hylla och på den stodo några träskålar och »binnety». Vid södra gaveln var spisen med ugnen och där stod karingen och rörde i en gryta. Vid sidan om spisen var dörren.

Folk sade, att »Stenlin» mår bra: han har undantag av gården och så binder di. Band gjorde de också så det susade inne i stugan.

När Stenlin var 62 år gammal kom han till prästen och skulle taga ut lysning, han skulle gifta sig med en piga, som var omkring 30 år. När prosten Rodhe fick höra vem det var, sade han: »Dä ä ju unge pojken, ja, du förtjänar ju så bra med binning, så du kan väl försörja en hustru.»

Lars i Tjärna berättar: Larses svåger, Lars i stan, tjänte Klasens i Glöskär och där tjänte Stenlins Anders också. En gång var Lars ledsen för strumporna voro utslitna, då sa Anders: »Dä ä inte falit, bringa du garn, så ska la ja mola ihob ett par hösefötter i kvel.» Lars fick garn av »Klasa» och Anders började binda. Han band så soffan riste, men innan de lade sig voro strumporna färdiga.

Hans på Bräcke var alltid underlig och hade alla galna »faffel» för sig. Han klippte inte »söra» (fåren), utan de fingo gå tills de fällde ullen. Då gick Hans ut och ryckte av ullen. En gång var det Lyckebor på Bräcke hos Svens, och när de gingo hem var Tobias Helena och Anders på Bräcke med och följde dem. När de kom till Bräcke mosse, gick Hans där och ryckte ullen av söra, då sa Anders: »Ja begriper er inte Hans, varför klipper I inte söra, utan låter dom gå på det viset å mista bort ulla.» Då sa Hans: »Nu är ulla moga.» (Hans prata på stort, han sa moga, det heter »mävva».) När Hans gick och våra en månad efter alla andra, sa han också: »Nu ä jola moga.»

#### ZUSAMMENFASSUNG.

Selma Johansson: Weibliches Kunstgewerbe in den Kirchspielen Torsby, Lycke und Harestad in Bohuslän.

Die weiblichen Gewerbe wurden in älteren Zeiten wie die männlichen als Beruf betrieben und die Verfasserin hat einige interessante Traditionen über die Berufstreibende Frauen dieser Art aufgezeichnet, die in den Häusern der wohlhabenden Bauern angestellt wurden, um die Töchter beim Herstellen

der Ausstattung zu unterrichten. Oft standen diese Weberinnen, Klöpplerinnen, Spitzennäherinnen u. s. w. in näherer Beziehung zur Guts- und Stadtbevölkerung, was für die Verbreitung der Muster und der verschiedenen Techniken viel bedeutet haben muss. Man erfährt weiter mit welcher Sorgfalt die Weberinnen ihre Muster bewachten, die nicht gern den Konkurrenten ausgeliehen wurden. Schliesslich wird von dem Stricken von Strümpfen, Jacken u. s. w. erzählt, das oft von der ganzen Familie gemeinschaftlich betrieben wurde.

---